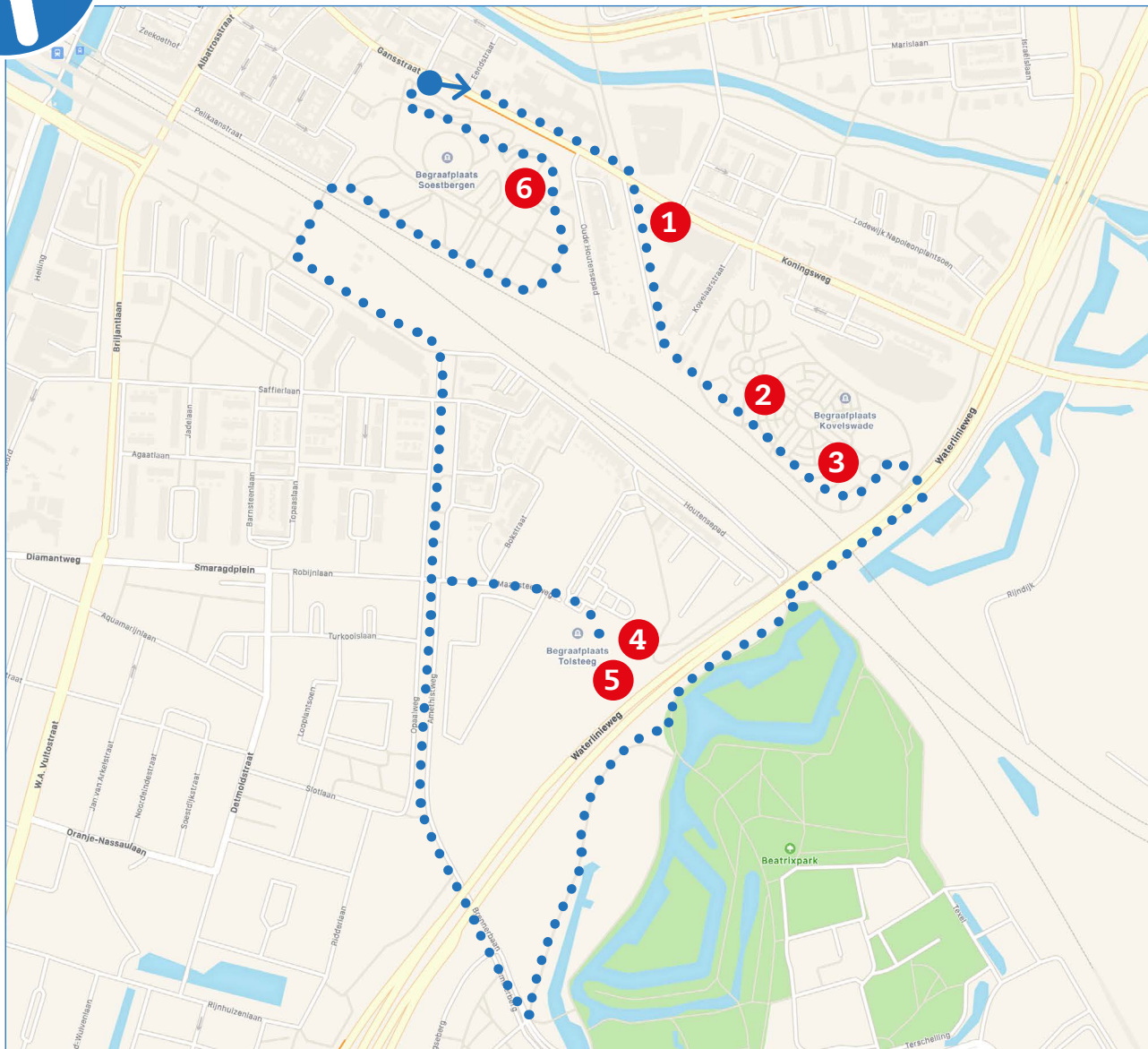

Oorlogsgraven in Utrecht Oost

Start- en eindpunt: Ingang Begraafplaats Soestbergen, Gansstraat 167
Lengte: ca. 3,5 kilometer

Verspreid door de stad staan o.a. monumenten die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog. In 2021 heeft het Utrechts Comité 4 mei Herdenking als alternatief voor de herdenking op het Domplein enkele wandelingen uitgezet die voeren langs deze monumenten, oorlogsgraven en memorabele plekken. We stellen het op prijs als u op of rond 4 mei bloemen legt bij een van de monumenten die aan de route liggen.

Honden zijn op meerdere plekken niet toegestaan tijdens deze wandeling.

UTRECHTS COMITÉ
4 MEI-HERDENKING

 Ga met je rug naar de ingang van de begraafplaats staan, steek de Gansstraat over en loop naar rechts, richting Koningsweg. Je loopt langs het voormalige Huis van Bewaring/ Pieter Baan Centrum.

Tijdens WOII was in dit gebouw een Kriegswehrmachtgefängnis, de enige gevangenis die onder de Wehrmacht viel. Een ieder die door een krijgsraad tot gevangenisstraf werd veroordeeld werd hier ondergebracht. Tussen huisnummer 162 en 164 is aan de muur een plaquette bevestigd, deze herinnert aan de slachtoffers die hier gevangen zaten en zijn omgekomen.

 Loop verder tot het Park Oosterspoorbaan, ga rechts het voetpad op.

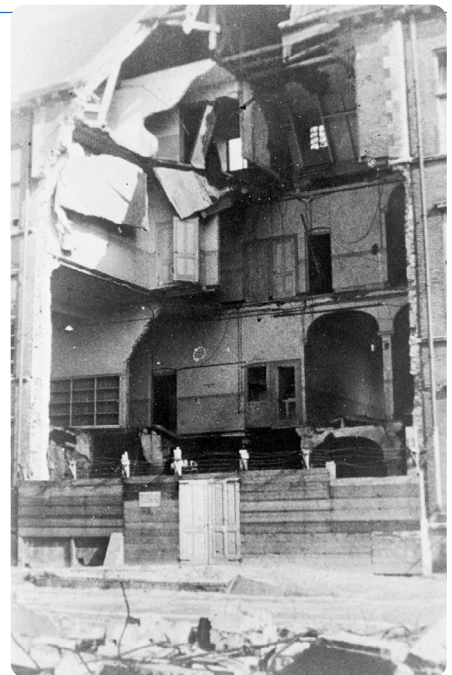
1 Oosterspoorbaan

Tot 2012 lagen hier rails, maar in 2017 is de Oosterspoorbaan, de oude treinverbinding tussen Hilversum en Utrecht Lunetten, een park geworden. Als je het 750 meter lange fietspad volgt, kom je uit bij het Maliebaanstation waar het Spoorwegmuseum is gevestigd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Maliebaanstation speciaal heropend om Utrechtse Joden, Roma en Sinti, homoseksuelen en gehandicapten naar Kamp Westerbork te deporteren. In 2015 is aan de Johan van Oldenbarneveltlaan, voor het vroegere station, Het Joods Monument geplaatst voor de ruim 1230 Joodse slachtoffers uit de stad Utrecht.

 Aan het einde van het voetpad loop je links door het hek, de 2^e Algemene Begraafplaats Kovelswade op. Ga na de ingang naar rechts en dan nogmaals naar rechts, volg het pad dat evenwijdig loopt aan het spoor.

Het tweede graf aan je linkerhand is van predikant Martinus Heikoop. Hij kwam in de ochtend van 6 november 1944 tijdens het grote bombardement op (het stationsgebied van) Utrecht om het leven, terwijl hij in de wachtkamer zat van de Neurologische Kliniek aan de Nicolaas Beetsstraat. De hele voorgevel werd vernield.

Het vijfde graf aan je linkerhand is van Wolter Heukels.

Vernielde voorgevel Nicolaas Beetsstraat
Foto: 97834 / collectie Het Utrechts Archief

2 Wolter Jacobus Heukels

Wolter Heukels was eerste opzichter bij de PTT (Post- en Telecombedrijf) en lid van de Ordedienst. Hij leerde leden van het Utrechts verzet, hoe ze via een clandestiene telefoonpost in het hoofdgebouw van de Nederlandse Spoorwegen, Duitse telefoongesprekken konden afluisteren. Met deze informatie werd door sabotage, beschieting of bombardement verhinderd dat circa 60 treinen op hun bestemming aankwamen.

Heukels werd op 16 oktober 1944 samen met collega Leendert Johannes Lans gearresteerd en als *Todeskandidat* opgesloten in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans in Amsterdam. Op 22 januari 1945 werden beiden bij een vergeldingsactie voor een bomaanslag op de Jaffa machinefabriek in Utrecht op het terrein van die fabriek (Lombok) gefusilleerd. Hun namen staan daar op het herdenkings-monumenten, evenals op een plaquette in het Postkantoor op het Neude en een herdenkingssteen op Fort de Bilt. Naar Wolter Heukels werd in Oudwijk in 1945 een straat vernoemd.

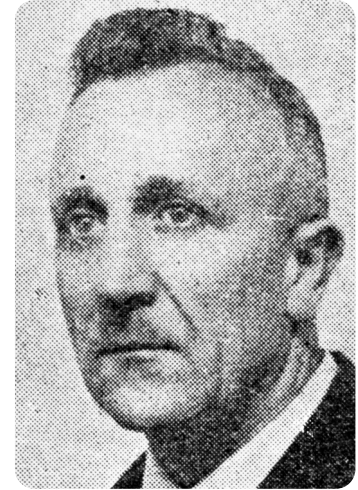

Foto: 811608 / collectie Het Utrechts Archief

Blijf het pad volgend, circa 10 meter voor het 3^e pad naar links liggen de graven van verzetsmannen George Kerstholt en Johannes Altena.

3 Johannes Marinus Altena

Altena was lid van de Knokploeg Utrecht en was onder andere belast met het veilig stellen van door de Geallieerden gedropte goederen (waaronder wapens). Op maandagmiddag 16 april 1944 reed hij in een bestelauto, samen met twee mede-verzetsstrijders vanuit Portengen naar Utrecht, met in het laadruim 2.500 kg veilig gestelde springstof en wapens. Toen zij op de Amsterdamsestraatweg reden, zo'n twee kilometer van het Zuilense politiebureau, het eindpunt, werd de auto onder vuur genomen door een Geallieerde bommenwerper. Bij het Julianapark herinnert een eenvoudig houten kruis (zie foto) aan dit tragische ongeval.

Foto: 190537 / collectie Het Utrechts Archief

Foto: Oorlogsgravenstichting

Andere oorlogsgraven op deze begraafplaats zijn van Klaas Albertus Marius Edelkoort en Gerard Cornelis Everaart.

 Blijf het pad volgen tot je aan je rechterhand een (smalle) uitgang ziet. Je loopt het hek uit, onder de Waterlinieweg door. Ga links en neem de trap omhoog*, volg het pad langs de Waterlinieweg en neem de trap naar beneden.

* Wil je geen traplopen, volg het pad tot de Koningsweg, ga linksaf, loop onder de Waterlinieweg door, ga linksaf Laan van Kovelswade in. Ga op de splitsing rechts en einde pad rechts, ga onder de Waterlinieweg door, houd rechts aan tot je aan je rechterhand een trap ziet, vervolg de route.

 Steek het fietspad over en ga naar rechts. Je loopt langs Fort Lunetten III, waar tussen 1939 en 1940 soldaten gemobiliseerd lagen. Ga het 1^e voetpad aan je rechterhand in en volg dit pad door het Beatrixpark. Ga op de kruising met een ander voetpad rechtdoor, je loopt een soort dijkje op. Aan het einde van het dijkje, steek je bij de bushalte de busbaan over en ga je bij de huizen rechtsaf. Loop onder de Waterlinieweg door. Steek bij de bushalte het fietspad over en loop over het voetpad middenin de groenstrook de Opaalweg in. Ga ter hoogte van de Maansteenweg rechts, je loopt de 3^e Algemene Begraafplaats Tolsteeg op.

Begraafplaats Tolsteeg

In 1931 werd deze begraafplaats aangelegd omdat de begraafplaatsen Soestbergen en Kovelswade vol begonnen te raken. In de aula van de begraafplaats hangt een originele muurschildering van M.C. Escher. Op deze begraafplaats zijn 33 oorlogsgraven, o.a. bij het Monument voor de Binnenlandse Strijdkrachten en het monument voor de Oranje Vrijbuiters.

 Volg het pad langs de aula en loop de begraafplaats op aan de achterzijde van de aula. Op de 1e kruising zie je aan je linker- én rechterhand monumenten die in het oog spingen. Het rechter monument is voor de Oranje Vrijbuiters, het linker voor de Binnenlandse Strijdkrachten.

Foto: www.oranjevrijbuiters.nl

4 Oranje Vrijbuiters

De Oranje Vrijbuiters, een Utrechtse verzetsgroep, werd in 1942 opgericht door Frits Meulenkamp en Klaas Postma, met als doel het onderbrengen van onderduikers op de Veluwe en in de provincie Utrecht. In 1943 werd een knokploeg opgericht die bonkaarten en blanco persoonsbewijzen verkregen. Het hoofdkwartier was gevestigd aan de Nieuwegracht 151 in Utrecht.

Roel Abma

Andries van Beek

Leo Fischer

Ton Hegge

Kees Heij*

Leo Heij*

Johan Holswilder

Karel Keizer

Chris Kerkhof

Hans van Koestveld

Heinz Loewenstein

Jacques Martens

* De broers Kees, Leo en Bart Heij waren actief binnen de Oranje Vrijbuiters en werden op 28 februari 1944 ter dood veroordeeld. Op de executieplaats kreeg Bart Heij gratie, omdat hij op dezelfde dag (20 april) was geboren als Adolf Hitler.

Bertus Meulenkamp

Bob van Oorscot**

Klaas Postma

Herman van Roon

Tom Spoelstra

Pieter Verhagen

** Van Bob van Oorscot is een brief bewaard gebleven die hij in het Oranjehotel heeft geschreven: "Ik ben zelf op 27 augustus, 's middags om 16.30 uur gearresteerd in Utrecht, terwijl ik aanbelde op een adres van onze organisatie. Ik voelde reeds in mijn onderbewustzijn dat er iets niet pluis was. Ik wilde me net omdraaien toen de deur openging en ... er werd een revolver op mijn borst gedrukt. Ik deed mijn handen omhoog en sloeg meteen de hand met de revolver naar boven. Er ontstond een vechtpartij waarbij een kogel langs mijn hoofd ging. Tenslotte werd ik door 2 andere Gestapo mensen overmeesterd en aan handen en voeten geboeid aan de centrale verwarming gebonden." Foto's en bron: www.oranjevrijbuiters.nl

In augustus 1943 en de daarop volgende maanden werden 20 mannen, door verraad, opgepakt en opgesloten in het Oranjehotel in Scheveningen. Op 28 februari 1944 werden zij veroordeeld tot de doodstraf en op 29 februari zijn 18 van hen gefusilleerd op de Waalsdorpervlakte. Hun lichamen zijn bij dit monument begraven. Op www.oranjevrijbuiters.nl staat een schat aan informatie over deze verzetsgroep.

Aan de andere kant van het pad staat een monument voor de Binnenlandse Strijdkrachten.

5

Binnenlandse Strijdkrachten

In 1944 werden meerdere verzetsgroepen gebundeld tot de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten. Zij verrichten verzetswerk en zijn na de Bevrijding ingezet om de orde te bewaken. Op de foto staan meerdere mannen, die hier begraven liggen.

Groepsfoto Binnenlandse Strijdkrachten
Foto: 97186 / collectie Het Utrechts Archief

Op 7 mei 1945, een paar uur voordat de Polar Bears via de Berenkuil de stad binnenreden, trokken Cornelis de Bode, Gerard Hoogewerff, Paul van den Hurk, Theo van den Hurk, Pieter Laseur, Johannes Meurs, Jan Muus, Robert Regout, Izak Wessel en Piet Wevers Bettink naar het huis van Mussert aan de Nassaulaan (de huidige Prinses Marijkelaan) bij het Rosarium. Daar stuitten zij op een groep Duitse soldaten en het kwam tot een vuurgevecht. Er kwamen 10 BS'ers om het leven, waarvan er acht ter plekke overleden. Zeven van bovengenoemde BS-leden liggen hier begraven.

Cornelis Odijk, die ook op 7 mei 1945 om het leven kwam, werd in Zuilen geraakt door Duits vuur.

Frans Eijffius, zijn zoon Co en Jan Merkestein waren werkzaam op Fort bij 't Hemeltje (bij Houten), waar zij munitie, wapens en explosieven inzamelden die na de oorlog werden ingeleverd. Door een noodlottig ongeval ontplofte de voorraad op 28 juni 1945.

Begravenis van Leo Maagdenberg
Foto: 721 / collectie Het Utrechts Archief

Leo Maagdenberg raakte op 20 april 1945 gewond toen de Sicherheits Polizei tijdens een vergadering van de BS aan de Voorstraat binnenviel. Hij wist te ontsnappen, maar overleed in een pand aan de Breedstraat. Hij werd twee weken later gevonden. Hij werd begraven op Begraafplaats Soestbergen, maar op 6 mei 1947 herbegraven in dit eregraf.

Elders op de begraafplaats liggen J.R. Immink, J. Kok, H.C. Manten en J. Keij begraven. De laatste was ondergedoken om aan de Arbeitseinsatz te ontkomen. Hij wilde zijn moeder verrassen voor haar verjaardag en werd verrast door een Duitse soldaat.

Loop terug naar het voetpad aan de Opaalweg en vervolg dit richting het spoor. Aan het einde van het voetpad, steek je over en loop je links langs de vijver en voetbalkooi. Op de kruising met het fietspad ga je rechts, onder het spoor door. Direct na het tunneltje ga je rechts, door het hek. Je loopt de 1^e Algemene Begraafplaats Soestbergen op. Volg het grindpad, evenwijdig aan het spoor, tot het einde. Ga naar links en blijf dit pad volgen tot je aan je linkerhand 21 vrijwel identieke graven ziet.

6 Oorlogsgraven Gemeenebest

Hier liggen 21 mannen uit het Gemeenebest begraven, die zijn overleden of omgekomen als gevolg van/ tijdens oorlogshandelingen. Zij zijn afkomstig uit:

Australië (1)

Canada (2)

Nieuw Zeeland (1)

Verenigd Koninkrijk (17)

De meeste slachtoffers overleden toen hun vliegtuig crashte, daarnaast zijn meerdere mannen overleden aan de gevolgen van hun verwondingen die ze opliepen tijdens Operation Market Garden.

Vliegtuigcrashes

Op 22 juni 1943 stegen 557 oorlogsvliegtuigen op vanuit Engeland, met als doel steden in Duitsland te bombarderen. Daaronder een Lancaster bommenwerper met een zevenkoppige bemanning die al 8 gezamenlijke missies hadden uitgevoerd, o.a. boven Frankrijk en Italië. Om 00.56 uur werd hun vliegtuig, vlakbij Utrecht, geraakt door een Duitse nachtjager. Vijf bemanningsleden wisten uit het vliegtuig te ontsnappen voordat het explodeerde. Drie van hen overleefden deze ontsnapping niet, doordat zij geraakt werden door brokstukken of doordat hun parachute de val onvoldoende afremde. De staartschutter Laing en werktuigbouwkundige Bellis werden gevangen genomen door de Grüne Polizei.

Gezagvoerder/ piloot
George Armstrong (Canada)

Middenschutter
Sydney Blackhurst (UK)

Bommenrichter
Paul David (Canada)

Navigator
John Mansfield (UK)

Marconist
David Williams (UK)

De wrakstukken stortten op verschillende plekken in Wittevrouwen neer en de schade in de wijk was enorm. Er vielen bovendien vijf burgerslachtoffers, waarvan er één, de vierjarige Aart Stravers elders op de begraafplaats ligt begraven. In 2016 is op Kapelstraat 47 een plaquette onthuld, die de lezer herinnert aan deze ramp in Wittevrouwen. Bron: www.tracesofwar.nl

Op 23 juni stortte een vliegtuig neer bij Oud Zuilen, de meeste bemanningsleden hebben de crash overleefd, helaas weigerde de parachute van Richard Huke dienst.

Op 26 juni 1943 werd om 02.37 bij Hekendorp (Gemeente Oudewater) een vliegtuig neergeschoten, waarbij James Bailey, John Orr en Stanley Gaskin om het leven kwamen.

Norman Merret overleed op 23 december 1944 in het Militair Hospitaal aan zijn verwondingen nadat zijn vliegtuig was neergestort.

Operation Market Garden

Acht van de hier begraven slachtoffers zijn overleden in het Sint Antonius Ziekenhuis in Utrecht, nadat zij gewond waren geraakt tijdens Operation Market Garden, de grote slag bij Arnhem, die begon op 17 september 1944. Dit zijn Alfred Cranswick, Walter Fletcher, Philip Hulse, Alfred McGladdery, Oscar Oden, John Peat, Maurice Rain en Ronald "Billy" Wood.

Volg het pad, na enkele meters zie je aan je linkerhand het Korea-monument. Hier worden de inwoners van Utrecht herdacht die zijn omgekomen in de Koreaanse Oorlog. Volg het pad, evenwijdig aan het hek, tot je bij de uitgang komt. Je bent terug op het beginpunt.

EINDE WANDELING

Bronnen

www.4en5mei.nl/oorlogsmonumenten, www.oorlogsgravenstichting.nl,
www.oranjevrijbuiters.nl, www.raf166squadron.com, www.tracesofwar.nl,
www.tremele.nl, www.warcemeteries.nl, www.ww2cemeteries.com